

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Van inspanning tot ontspanning. De ontwikkeling van het reisverhaal

Auteur: Bente Marschall

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 40.2, pp. 147-149.

© 2018 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

studie meer weg heeft van een tegenreactie op contemporaine Bulgaarse historici. De ondertitel van het boek had de lading beter gedekt als het 'The Ottoman Sources on the Balkan Frontier...' had geheten. Antov schrijft in essentie een wetenschappelijke verhandeling over de sociale, demografische en religieuze ontwikkeling van vroegmodern Deliorman en Gerlovo vanuit een Ottomaans perspectief. Deze kritieken daargelaten, is Antovs boek voor een breed geïnteresseerd publiek waardevol en prettig leesbaar door de toegankelijke wijze waarop de bronnen gepresenteerd worden.

Kenny Macco is student met een achtergrond in economie, humanistiek en politicologie. Hij volgt momenteel een onderzoeksmaster geschiedenis. Overkoepelende interessegebieden zijn multiculturalisme, migratie en terrorisme vanuit normatief-theoretische en geschiedkundige invalshoeken.

VAN INSPANNING TOT
ONTSPANNING:
DE ONTWIKKELING VAN HET
REISVERHAAL

Shayne Aaron Legassie, *The medieval invention of travel*, The University of Chicago Press, 2017; ISBN 978-0-226-44662-2; paperback; 302 pagina's; \$ 29,-.

Reizen in de middeleeuwen was een akelige, onverantwoorde en langdurige onderneming. De verwantschap tussen de Engelse woorden *travel* ('het reizen' of 'reis') en *travail* ('ontberingen') is wat dat betreft veelzeggend. Ondertussen heeft al dat gereis wel fantastische en boeiende teksten opgeleverd. Het rijke corpus van middeleeuwse reisverhalen en -verslagen is een geliefd onderwerp van onderzoek. Voor de ontwikkeling die dit literaire genre heeft doorgemaakt, is echter nauwelijks aandacht. Het is juist deze ontwikkeling die universitair hoofddocent Engelse taal- en letterkunde en vergelijkende literatuurwetenschap aan de Universiteit van Noord-Carolina Shayne Aaron Legassie tot het onderwerp van zijn *The medieval invention of travel* heeft gemaakt. Legassie betreft regelmatig de etymologie in zijn studie. Dat zorgt soms voor een verrassende kijk.

In zijn monografie schetst de auteur in drie delen, elk weer onderverdeeld in twee hoofdstukken, de literaire ontwikkeling van reisverhalen en -verslagen van ongeveer 1200 tot 1500, waarbij hij niet te beroerd is om ook over de grenzen van deze afbakening heen te kijken. Elk hoofdstuk behandelt de ontwikkeling op een ander gebied. Zo laat Legassie zien dat er, naast het door Hiëronymus (347-420) geïnitieerde 'geleerde' onderzoek naar de christelijke plaatsen in en om Jeruzalem in de dertiende

en veertiende eeuw, een nieuw, op een heroveringsstrategie gericht onderzoeksveld werd betreden. Na de val van het christelijke bolwerk Akko in 1291 besteedden werken van 'spionage-pelgrims' steeds meer aandacht aan 'nieuwe' onderwerpen in hun beschrijvingen van het Heilige Land, zoals commerciële activiteiten, versterkingen, militaire organisatie en bestuursstructuren.

De indeling van het boek maakt duidelijk wat per hoofdstuk centraal staat. Daardoor wordt de indruk gewekt dat de hoofdstukken los van elkaar staan en niet gezamenlijk resulteren in en onderdeel uitmaken van één en dezelfde doorgaande ontwikkeling. Toch is dit wel degelijk het geval, hetgeen duidelijk wordt na lezing van het geheel. In het laatste hoofdstuk wordt de ontwikkeling nog verder doorgetrokken, naar de moderne tijd. Tot de introductie van stoom (stoomtreinen en raderboten) bleven reisverhalen min of meer vergelijkbaar, daarna werd het reizen steeds meer een vorm van vrijetijdsbesteding, wat zijn weerslag vond in nieuwe vormen van reisliteratuur.

Legassie maakt voornamelijk gebruik van reisverhalen als bronmateriaal. Meestal presenteert hij per hoofdstuk enkele sleutelteksten. Aan de hand van deze reisverhalen – die afwisselend en onderhoudend leesvoer opleveren – laat hij op verhelderende wijze zien hoe

een vernieuwing binnen het genre zich openbaart. De auteur geeft vaak geen reden op voor zijn selectie of indeling van de reisverhalen. De enige uitzonderingen zijn teksten van Felix Fabri en Michel de Montagne. Van de overige bronnen moet de lezer maar aannemen dat ze relevant zijn. Erg kritisch gaat Legassie niet met zijn bronnen om. Zo behandelt hij reisverhalen geschreven door leken op dezelfde manier als teksten van geestelijken. Hij geeft wel aan of de reiziger bijvoorbeeld een monnik of een handelaar is, maar laat context of intentie verder buiten beschouwing. Het lijkt hem ook niet uit te maken of de schrijver van een reisverhaal daadwerkelijk de beschreven reis heeft gemaakt of niet. Hij maakt geen onderscheid tussen feit en fictie. Zo vermeldt hij dat er sterke aanwijzingen zijn dat Jan van Mandeville, één van de meest succesvolle reisverhalenschrijvers, nooit op reis is geweest, maar daar laat hij het daar verder bij. In het vervolg van zijn relaas worden de teksten van Van Mandeville kritiekloos ingezet als zijn het verslagen van echt gemaakte reizen.

Legassie trekt conclusies over en signaleert veranderingen in de gehele middeleeuwse reisverhalentraditie. Hij heeft het dan over de Europese wereld, waarbij sommige gebieden oververtegenwoordigd zijn en andere onder-

vertegenwoordigd. Verslagen van Italiaanse, Spaanse, Duitse, Franse en Engelse origine worden uitgebreid ingezet. Reisverslagen uit de Lage Landen, Scandinavië en Oost-Europa komen er zeer bekaaid vanaf. Eén enkele keer wordt melding gemaakt van een Noors en van een Vlaams reisverhaal. Het blijft bij een vermelding. Deze monografie zou er baat bij hebben als dergelijke lacunes ten minste waren verantwoord.

Het is duidelijk dat Legassie veel reisverhalen voorbij heeft zien komen. Hij weet de tekst dan ook te verlevendigen met velerlei citaten die goed op zijn eigen tekst aansluiten. Daarnaast illustreren deze citaten ook de schat aan informatie die reisverhalen ons bieden. Legassies studie geeft een fraai overzicht van de ontwikkeling van de middeleeuwse westerse reisliteratuur. De titel van zijn monografie dekt echter de lading niet. Wie dacht een studie in handen te hebben over de ontwikkeling van het reizen zelf, komt bedrogen uit en kan zijn heil beter elders zoeken.

Bente Marschall studeert geschiedenis en kunstgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zij is met name geïnteresseerd in middeleeuwse cultuurgeschiedenis.

DEUGDEN EN DE WETENSCHAP

Herman Paul, *De deugden van een wetenschapper. Karakter en toewijding in de geesteswetenschappen, 1850-1940*, Amsterdam University Press, 2018; ISBN 9789462986725; paperback; 274 pagina's; 19,99.

In *De deugden van een wetenschapper* bespreekt Herman Paul de manier waarop deugden een rol speelden in de negentiende-eeuwse geesteswetenschappen. Het boek laat zich het best typeren als een coherente collectie essays, waarbij elk hoofdstuk een bepaald aspect van het betoog van Paul belicht. Alle hoofdstukken bespreken een bepaalde casus, waarin aan de hand van één à twee bekende of minder bekende geesteswetenschappers, waaronder Leopold Ranke en Robert Fruin, een bepaalde uiting van het belang van deugden in de negentiende-eeuwse geesteswetenschappen wordt uitgelicht. Meestal begint een hoofdstuk met een historiografische inleiding indien dit nodig is, vervolgens wordt een casus aangehaald en tot slot wordt deze casus geabstraheerd en getheoretiseerd.

De verschillende essays nemen de lezer bij de hand en met elk hoofdstuk ontvouwt het betoog van Paul zich verder. Paul categoriseert de essays zelf in zijn inleiding. Hoofdstukken 1, 2 en 3 gaan over de betekenis van deugden. Hier wordt